

Metin Savaş'ın Zemheri Kuyusu Romanında “Yaşayan Türkçe” Meselesi The Problem of Living Turkish in the Novel of Metin Savaş's Zemheri Kuyusu

Öz

Roman türü, sosyal bir varlık olan insanı ele alması itibarıyla genel olarak toplumsal konulardan uzak durmamıştır. Bu yönüyle romanlar, ele aldıkları dönemlerin toplum ve birey yapısını bütün yalınlığıyla ve farklı açılardan yansıtan birer ayna konumunda olmuştur. Kaleme alındığı dönemde yansıtan bu romanlardan biri, Metin Savaş'ın Zemheri Kuyusu adlı eseridir. Yazar, 2005 yılında yayımladığı bu postmodern romanın kurgusu kapsamında siyasî, dinî, sosyal ve kültürel birçok konuya değinmiştir. Yazarın ele aldığı bu konular arasında öne çıkanlardan biri, Yaşayan Türkçe meselesidir. Çünkü tarih içerisinde hangi kelimelerin Türkçe kabul edileceği üzerine birçok tartışma yapılmış ve değişik birçok görüş ortaya atılmıştır. Dilin sınırlarını belirlemeye çalışan bu görüşlerden bazıları toplum tarafından kabul görünürken bazıları tepkiyle karşılanmıştır. Bu makalede de yapılan bu dil tartışmalarının Zemheri Kuyusu örneğinden hareketle bir roman kurgusu içinde nasıl ele alındığı incelenmiştir. Böylece hem dil tartışmalarının toplumdaki karşılığı hem de Metin Savaş'ın dil konusundaki tespit, tenkit ve teklifleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zemheri Kuyusu, Metin Savaş, Yaşayan Türkçe, Dil Tartışmaları.

Abstract

Novel has not been able to stay away from social issues since it deals with the person who is a social entity. In this respect, novels are mirrors that clearly reflect the social and individual structure of the periods they deal with in different ways. One of the novels reflecting the period when it was written is Metin Savaş's Zemheri Kuyusu. In this postmodern novel published in 2005, the author addressed many political, religious, social and cultural issues. One of the prominent issues that the author addressed is the issue of living Turkish. Because during history many discussions have been made about which words will be accepted in Turkish and many different views have been put forward. Some of these opinions, which try to determine the limits of the language, are accepted by society and some of them are criticized. This article examines how these language discussions are handled in a novel through the analysis of Zemheri Kuyusu sample. Thus, both the role of language discussions in society and the determination, criticism and proposals of Metin Savaş on language were tried to be determined.

Keywords: Zemheri Kuyusu, Metin Savaş, Living Turkish, Language Discussions.

Selami ALAN

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Öğr. Gör. Dr., Abant İzzet Baysal
Üniversitesi, Türk Dili Bölümü,
Bolu, Türkiye.

ORCID: 0000-0001-7388-0430

E-mail: alanselami@gmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 02.05.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 01.10.2019

Kaynak Gösterim / Citation:
Alan, Selami (2019). “Metin
Savaş'ın Zemheri Kuyusu
Romanında Yaşayan Türkçe
Meselesi”, Yeni Türk Edebiyatı
Araştırmaları, 11/22, 269-289. [http://
dx.doi.org/10.26517/ytea.382](http://dx.doi.org/10.26517/ytea.382)

Extended Summary

Novel is a literary genre that addresses modern times. The novel has become an ideal tool for explaining and discussing the problems of the time. The novel has given the opportunity to convey society and individual structure from different perspectives. Thus, different novels have emerged reflecting the period in which they were written. At the same time, this narrative type has succeeded in influencing the human who is depressed and lonely in the monotony of life. This function of the novel attracted the attention of the intellectuals who wanted to contribute to Turkish modernization. Turkish writers have dealt with many political and social issues in their novels. One of these writers in Turkish literature is Metin Savaş.

Metin Savaş started his writing career in 1992 with the story of "Çerkez Güzeli" published in Journal of Türk Edebiyatı. He became known with his novel Zemheri Kuyusu published in 2005. Zemheri Kuyusu is a novel that does not follow the chronological order and is difficult to summarize with intertwined stories. In this novel, there are postmodern expression techniques such as metaphor, intertextuality, flow of consciousness, referring to history, tension, fantastic and ironic narration. Metin Savaş defends the concept of "Art is for humanity" by combining the thesis "Art is for art sake" and "Art is for society". Therefore, it deals with everything about human beings. In this novel, he touches on many issues from the European Union to the East-West conflict, from colonization to humanism, from the search for identity to Turkish unity.

One of the social issues addressed by Metin Savaş in his novel Zemheri Kuyusu is the Turkish daily life. The author wants to draw attention to the rapid change in Turkish. He expresses his thoughts on language through Fuat Çınaraltı, one of the heroes of the novel. Fuat Çınaraltı has a neurotic personality. Therefore, he reacts more differently than other people. For example, during his childhood, when his street friends play ball, he reads political books. He follows the debates of "living Turkish" from columnists in newspapers. He knows the place and meaning of words in the dictionary.

Fuat Çınaraltı actually accepts that the language is a living being and changes in time. This change in Turkish needs to be done by the nation over time without damaging the basic structure of the language. He is cautious against new foreign words entering the Turkish language. Due to his national feelings,

he is sensitive about language. It is bothering for him to see the names of stores and shops in English. He wants these names to be written in Turkish. He thinks that Turkish names should be used instead of these words. He says that new words should be found for foreign words without Turkish equivalent. For example, he thinks of the Turkish meaning of the titles "psychiatrist, psychologist and psychoanalyst given to Hayr nnis  Hanım. He finds new names instead of foreign words. In addition to these Western-origin words, Fuat tries to find some Turkish equivalents to some Eastern-origin words. But he does not have a eliminative understanding. He criticizes those who discard the words that are settled in Turkish and make up meaningless words. He argues that words taken from foreign languages but accepted by the people are now Turkish. He accepts these words as the richness of Turkish. For this reason, he lists the same or similar words many times. Metin Savaş makes language experiments in the novel and plays with grammar rules. For this reason, it contains many old and new words in his work.

He wants to draw attention to new words that distort Turkish. He desires to raise awareness of young people on this issue. But the main issue for Metin Savaş is that the old words are not known by the youth rather than the use of new words. For this reason, he wants young people to have Turkish consciousness and learn old words. He emphasizes that a generation who does not learn their own culture will be alienated from Turkish culture and Turkish. With this novel, he tries to warn his readers about the present and future status of Turkish. He tries to raise awareness of his readers on the need to produce solutions without beings extreme in Turkish and without disturbing the natural structure of language.

Giriş

Günlük yaşamın kurgusal hâli olarak tanımlanabilecek olan roman, modern zamana hitap eden edebî bir türdür ve Milan Kundera'nın tespitiyle, "Modern Çağ'ın başından beri insana sürekli olarak ve sadakatle eşlik etmektedir" (2009: 17). Cervantes'in şövalyeleri yermek niyetiyle 1605 yılında yayımladığı Don Kişot adlı esere dayandırılan bu anlatı türü, sanayileşme neticesinde git gide hızlanan hayatın tekdüzeliğinde bunalan ve yalnızlaşan insanı etkilemeyi başarmıştır. Çünkü anlattığı âlem itibariyle okuruna bazen kendi hayatına benzer bir yaşamı seyredebileceği bir ayna bazen ise hayatın sıradanlığından kaçıp sığınabileceği düşsel bir başka dünya sunmuştur. Dolayısıyla gerek gerçek hayata benzerliğiyle gerekse gerçek hayattaki imkânsızlıkları mümkün kılması yönüyle modern insanı kendine bağlamayı başarmıştır.

Roman türü, ortaya çıktığı andan itibaren, estetik yapılanması ve toplumsal karakteri itibariyle zamanın sorunlarını anlatmada, tartışmada, irdelemede ideal bir tarz olarak kendini göstermiştir (Tekin, 2003: 8). Zira roman türüne yönelen yazarlar genelde hem kendilerinin hem de yaşadıkları zaman dilimindeki insanların arzu ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmışlardır. Başka bir deyişle, "bireylerin düşünüş ve davranış biçimleri nasıl o toplumun egemen ideolojisiyle koşulluysa, yazın metinleri de tek tek bireylerin yarattıkları anlatılardan çok egemen düşünce yapılarıyla şekillenir" (Parla, 2012: 39). Bu yönüyle, Ahmet Mithat Efendi'nin de belirttiği üzere, her devrin ilgi ve eğilimine göre farklı romanlar teşekkül etmiş ve her dönemin kendine has roman anlayışı oluşmuştur (2014: 71). Aslında yazarların birçoğu, hayatı yeniden yorumlayarak yeni bir âlem oluşturdukları romanlarında günlük yaşamı birebir tasvir etme amacıyla değildir (Yılmaz, 1997: 47). Fakat her ne kadar bireyi anlatma iddiasında olsalar da sadece bununla yetinmeyip bir şekilde sosyal meselelerle bağ kurmuşlardır. Çünkü gerek ana malzeme olarak dili kullanmaları gerekse kurguladıkları dünyaya inandırıcılık kazandırabilmek için gerçek dünyadakine benzer ortamlar oluşturmaya yönelmeleri bakımından içinde buldukları toplumdan tamamen bağımsız hareket edememişlerdir. Bu anlamda romanlar, kaleme alındıkları dönemlerin toplum ve birey yapısını bütün yalınlığıyla ve farklı açılardan aktarma işlevini gerçekleştirilmektedir.

Romanın üstlendiği bu görevde, diğer edebî, sanatsal ve ilmî türlerin birçoğunu içine alabilecek bir esnekliğe sahip olması önemli bir faktör olmuştur.

Öyle ki "bütünü kucaklamak sevdasında"ki (Meriç, 2008: 139) bu edebî tür, yazarına diğer türlerin teknik ve içeriklerini alıp kendine özgü bir yapıya dönüştürme imkânı vermiştir. Böylece değişik tür ve özellikleri bünyesinde birleştirme becerisiyle (Gümüş, 1989: 18) öteki türlerin ele almak istemediği veya ele alıp da işleyemediği konuları bile rahatlıkla anlatabilecek bir forma kavuşmuştur. Bu çağdaş edebî türün kendilerine sunduğu gücün farkında olan roman yazarları da eserlerinde psikolojiden sosyolojiye, ahlaktan felsefeye, gündelik yaşamdan siyasete birçok bireysel ve toplumsal konuyu irdelemekten geri durmamışlardır.

Romanın günlük hayatı eleştirme ve yönlendirme imkânı, Osmanlıdan günümüze Türk modernleşmesine katkıda bulunmak isteyen aydın kesimin de dikkatini çekmiştir. Türk milletini roman türüyle tanıştıran Tanzimat dönemi aydınlarının birçoğu, kaleme aldıkları tezli romanlarda genellikle toplumsal ve siyasal değişimin ortaya çıkardığı sorunları incelemiş (Mardin, 2013: 30) ve oluşturdukları kahramanların hayatları ve görüşleri üzerinden kurgunun arka planında kendi çözüm önerilerine yer vermişlerdir. Tanzimat romanına nispetle teknik açıdan daha olgun bir seviyeye ulaşan ve realizme meyleden Servet-i Fünûn romanında da yazarlar, Türk toplumunda kendileri gibi düşünen ve yaşayan insanların çoğalmasını istemişlerdir. Bu sebeple de bilinçli veya şuuraltına yerleşmiş bir saikle, eserlerindeki kahramanları genellikle kendileri gibi "aşağı yukarı düzenli bir eğitim görmüş ve en az bir yabancı dil öğrenmiş, ilme ve modernleşmeye açık, serbest düşünceye eğilimli, Avrupa'ya gitmiş veya oradaki gelişmeleri sürekli takip etmiş, güzel sanatlara düşkün ve (...) bir gazete veya dergi ocağında yetişmiş" (Çıkla, 2004: 45) kişiler olarak kurgulamış ve satır aralarında okurlarını böyle bir hayat tarzına yönlendirecek fikirleri aktarmışlardır. II. Meşrutiyetin ilanı ile geçmiş dönemin siyasî baskısından kurtulan aydınlar da romanı düşüncelerini dile getirme vasıtası olarak görmüşlerdir. Çeşitlilik ve sayı bakımından zenginleşen ve çoğunlukla da siyasî bir fikre angaje olan bu dönem romanlarında yazarlar, "ya Meşrutiyet ideolojisinin sözcülüğünü üstlenmiş ve geçmiş yargıla[mış]lar; ya da Meşrutiyetle birlikte gelen batılılaşma eğilimlerini yönlendirmeye çalışmışlardır" (Gündüz, 1997: 32-33). Milli edebiyat akımıyla Anadolu üzerinde yoğunlaşmaya başlayan dönem yazarları ise Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte oluşan siyasî ortam, hızla yaygınlaşan çeşitli fikir hareketleri, peş peşe gelen büyük savaşlar devletin hızla çözülüp dağılması karşısında sosyal

sorumluluk ve milliyet bilinciyle hareket etmiş, çok açık mesajlarla tavırlarını ve kimliklerini ortaya koyan romanlar yazmışlardır (Çetışli, 2007: 231).

Roman yazarları faydacı ve tenkitçi bakış açılarını, cumhuriyetin ilanından sonra da sürdürmüşlerdir. 1923'ten günümüze kadar kaleme alınan romanların birçoğunda da Millî Mücadele ve inkılâplar, İstanbul'dan Anadolu'ya bakış, eskiye ve İstanbul'a karşı yeni değerlerin ve Ankara'nın yüceltilmesi, yoksulluk ve cehaletle mücadele, savaş sonrasında getirdiği ahlâk çöküntüsü, işçi-işveren ilişkisi, demokratikleşme süreci, kadının toplumdaki yeri, II. Dünya Savaşı'nın etkileri, büyük şehirlere göçün ortaya çıkardığı problemler, yabancı ülkelere çalışmaya gidenlerin çektikleri sıkıntılar gibi birçok sosyal konu irdelenmiştir (Enginün, 2004: 243-244). 1980'li yıllardan sonra ise yazarlar bu konuları işlerken postmodern anlatı yönteminden de istifade etmeye başlamışlardır. Tek ve mutlak doğru anlayışına başkaldıran ve çoğulculuk fikrini savunan bu akım, sanatsal olan ile olmayan arasındaki sınırları bile ortadan kaldıran yapısıyla romanın başvurduğu ürün yelpazesini daha da genişletmiştir (Ecevit, 2012: 68). Böylece bu yöntem, yazarlara her türlü estetik tabunun dışına çıkarak kendi biçimlerini oluşturma hususunda sınırsız olanak sunduğu gibi romanın kurgusal boyutunu bozma kaygısından kurtararak düşüncelerini daha özgürce söyleme fırsatı da vermiştir. Türk romanında ilk kez Tutunamayanlar'da görünen ve zamanla yazarlar arasında yaygınlaşan (Sazyek, 2002: 508) bu anlatı yöntemini kullanarak mesaj ve eleştirilerini iletmeyi tercih eden yazarlardan biri de Metin Savaş olmuştur.

Metin Savaş ve Zemheri Kuyusu

Yazarlık hayatına Türk Edebiyatı dergisinin 1992 yılı Aralık sayısında yayımlanan "Çerkez Güzeli" başlıklı öyküsüyle adım atan Metin Savaş'ın edebiyat çevrelerinde tanınmaya başlaması ise Zemheri Kuyusu adlı romanıyla gerçekleşir. 2005 yılında yayımlanan bu roman, aynı yıl Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) tarafından ödüle lâyık görülür. Savaş, klasik tarzda kaleme aldığı ilk iki romandan sonra postmodern roman anlayışına geçiş yaptığı bu eserle bir anlamda, "artık kendisini kanıtlamış ve kendi sesini bulmuş" (Görücüler, 2018: 18) olur.

Zemheri Kuyusu, kronolojik sırayı izlemeyen ve birbiri içine geçmiş hikâyelerle özetlenmesi zor bir romandır. Üstkurmaca, metinlerarasılık, bilinç akışı, tarihe yönelme, gerilim, fantastik ve ironik anlatım gibi postmodern anlatım teknikle-

rinin hâkim olduğu bu romanın temelinde, Psikolog Dr. Hayrūnnisâ Hanım'ın ofisinde gerçekleşen psikolojik seanslar vardır. Bu psikolojik seans kurgusu sayesinde, nevrotik bir hasta olarak tanıtılan Fuat Çınaraltı'nın düşünce dünyası, hayata bakışı, hatıra ve hayalleri genellikle mizahî bir üslupla ve geniş bir şekilde ortaya dökülür. Roman; Hayrūnnisâ'nın ağabeyi Aydın Hisar'ın gençlik hikâyesi, Profesör Muhittin Yörükil'in uğradığı suikast, Virânî Medresesi'nde yaşanan esrarengiz olaylar, 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında yaşanan zaman yolculuğu gibi bazen gerçekçi ve eleştirel bazen de fantastik ve masalsi birçok anlatımla girift bir hâle getirilir. Sağlam bir olay örgüsü oluşturma kaygısından uzak ve postmodern anlayışa uygun bu anlatım biçimi, Metin Savaş'ın tercihiyle bağlantılıdır. Yazarın bu tercihinin sebebini ise kurguladığı roman kahramanları içerisinde kendisine en yakın karakter (Görücüler, 2018: 402) olarak gördüğü Fuat Çınaraltı vasıtasıyla dile getirdiği şu cümlelerde bulmak mümkündür:

"Behemehal arzedeyim ki... ironinin gücünden bilistifade, Türklüğü ve İslâmlığı savunmaya karınca kararınca gayret etmekteyim. Niyetim hâlis olup, yeni dünya düzeni fırkasının birdenbire şâha kalkiverdiği ve gözlerimizden sürmelerimizi sinsice çekiverdiği bir dönüşüm sürecinde -peygamber buyruğuyla- düşmana düşmanın silahıyla kazan kaldırmak emindeyim. Post-modern yaftalı yazarların piyasada rağbet görmeleri, millete balta olmaları, sağduyulu kalemşorların pabuçlarını dama atmaları, alicengiz oyunlarıyla ali kırıp baş kesmeleri ve durduk yerde Bulgurluya gelin gitmeleri nedeniyle... bendeniz Fuat Çınaraltı naçizâne böyle bir roman kaleme almak mecburiyetini hissettim. Daha doğrusu böyle bir görevi -haddim olduğuna vehmederek- deruhte eyledim" (Savaş, 2016: 181-182).

"Sanat, sanat içindir." ile "Sanat, toplum içindir." tezlerini birleştirerek "Sanat, insanlık içindir." anlayışını savunan Metin Savaş (Görücüler, 2018: 377), bu düşüncesini uygulamak için postmodern anlatı tekniğine yönelir. Zira her şeyi oyun olarak gören ve bu oyunda (romanda) her şeyi mübah, meşru ve muteber olarak yorumlayan postmodernist kuram (Yener, 2012: 291), -her ne kadar postmodern dünyayı eleştirse de- insanlığı bütün olarak yansıtmak isteyen yazara kolaylık sağlar. Metin Savaş bu teknik sayesinde ne toplumsal faydacılık arzusuyla estetikten vazgeçer ne de sanat kaygısıyla yaşamın gerçeklerinden uzaklaşır. Yani bir taraftan romanı "entelektüel cihadın" "düşünce silahı mâhiyetinde" (Savaş, 2016: 314) değerlendirirken diğer taraftan romancının herhangi bir ide-

oloji uğruna basitliğe ve yüzeyselliğe kaçmayan, kahramanlarının iç çatışmalarını okuruna derinlemesine hissettiren, entelektüel birikim sahibi biri olması gerektiğini belirtir (Savaş, 2015: 48). Dolayısıyla Zemheri Kuyusu'nda da çizdiği bu estetik çerçeve bağlamında Avrupa Birliği'nden Doğu-Batı çatışmasına, sömürgeleştirmeden hümanizme, kimlik arayışından Türk birliğine kadar sosyal ve siyasî birçok konuya değinir. Bu yaklaşımını ise romanın kurgusal yapısı içerisinde Fuat Çınaraltı'nın; “Bu aykırı romanda her telden çalışıyorum, herkesin kuşağına su kaçıyorum, her yaraya tuz basıyorum, her çizmeyi aşıyorum ve dahi körle yatıp şaşkınlık kalkıyorum.” (Savaş, 2016: 182) söylemiyle açıkça ortaya koyar.

Dünden Bugüne Güncel Bir Mesele: Günlük Yaşamda Türkçe

Zemheri Kuyusu romanında güncel birçok konuya değinen Metin Savaş'ın ele aldığı sosyal meselelerden biri, Türkçenin günlük yaşamdaki durumudur. Savaş, roman kurgusu içinde yer yer, gelişen teknolojik imkânlar neticesinde gittikçe küreselleşen dünya karşısında Türkçede görülen hızlı değişime dikkat çekmek ister. Çünkü “dil, toplumun öz niteliklerinin en ince ayrıntısına kadar denetlenebildiği paralel bir evren yaratır. Bu sebeple sosyal yaşamdaki en ufak değişimler dahi bireyin ve toplumun dilinde hemen fark edilir” (Hüküm, 2017: 396). Yazar, dil konusundaki bu denetlemeyi romanda esas kahraman olan Fuat Çınaraltı vasıtasıyla gerçekleştirir.

Romanda eski bir gazete muhabiri olarak tanıtılan Fuat Çınaraltı, nevrotik bir kişiliğe sahiptir. Birçok psikolojik arka boyutu olmakla birlikte nevrotik kişiliğin temel özelliklerinden biri, bu nitelikteki şahısların göstermiş oldukları tepkiler bakımından ortalama bireylerden ayrılmalarıdır (Horney, 1980: 27). Bu yönüyle nevrozlu bir hasta olduğunun bilincinde olan Fuat da karşılaştığı olaylar karşısında bu vasfa uygun bir şekilde çevresindeki normal kişilerden farklı tepkiler sergiler. Mesela günlük olarak kullandıkları kelimelerin dahi kökünü bilmeyen ve tam anlamlarını öğrenmek için sözlük karıştırmayan çoğu insanın aksine o, kelimelerin sözlükteki yerlerini ve karşılıklarını ezbere bilecek kadar takıntılıdır. Özellikle Türkçeye yabancı dillerden girmiş kelimelere karşı oldukça hassastır. Metin Savaş, onun bu özelliğinin bir yansımasını, Hayrünnisa'nın muayenehanesinde gerçekleşen tanışma bölümünde bilinç akışı yöntemiyle şöyle aktarır:

“Hayrünnisâ kırık bir tebessümle parmaklarına baktı. Sağ elindeki pırlanta yüzük pencereden sızan ışığın altında kimıldanıyordu. Taş peteklerin

raksı. Fuat odanın havasını tekrar kokladı. Sprey... Çok ince damlacıklar halinde püskürtülen sıvı demeti. TDK, Türkçe Sözlük, cilt iki.” (Savaş, 2016: 14)

Metin Savaş, kahramanının bu farklılığını çocukluk yıllarına kadar götürür. Ortaokul yıllarında sokak arkadaşları boş aralarda top peşinde koştururken Fuat Çınaraltı, memleket meselelerine kafa yormaktadır. Henüz çocuk denilebilecek yaşlardayken Ergun Göze, Mukbil Özyörük ve Ahmet Kabaklı'nın Tercüman gazetesindeki makalelerini okuyup o zamanın hararetli tartışmalarından olan “Yaşayan Türkçemiz” kapsamındaki yazıları takip eder. Vatan kurtarma sevdasına düştüğü lise yıllarında ise Erol Güngör, Nurettin Topçu, Osman Turan, Necip Fazıl, Cemil Meriç, Doğan Avcıoğlu ve Sabahattin Ali gibi yazarların eserlerine yönelir (Savaş, 2016: 49-51). Dolayısıyla kitapların kelimelerden oluşan dünyasına çocukluğundan beri aşına olan Fuat Çınaraltı, okuduklarından sadece bilgi edinmemiş, hissettiği millî duygular neticesinde dil hususunda duyarlılık da kazanmıştır. Örneğin birçok kişinin nerdeyse artık kanıksadığı mağaza ve dükkân isimleri onun için çözülmesi gereken bir problemdir. Aslında Türkçe olması gereken bu isimlerin İngilizce, hatta Türkçe-İngilizce karışık anlamsız ve uydurma kelimeler şeklinde olmasından rahatsızlık duyar:

“İki kere iki beş, olacağım şeşibeş. Oğlum Fuat, şeş Farsça altı demektir. Ecdâdın Selçuklu gibi züppeleşme! Büyük mağazaların ve küçük dükkânların tabelâları dikkatini çekti: ‘Kuruyemishci’, ‘center’, ‘gurme’, ‘happy-hour’... Yere tükürecekken vazgeçti. Yanlış mı geldim? Belediye otobüsü Londra’dan geçiyor muydu?” (Savaş, 2016: 41)

“Buluşma mekânına yarım saat önceden geçti. ‘Atlıkarınca Center’... ‘Atlı Türkçe.. ‘karınca’ da Türkçe.. ‘center’ neyin nesi? Alışveriş merkezi.. kapalıçarşı.. bedesten.. Fuat ‘center’in kapısından geçerken elindeki cihazla üzerini arayan güvenlik görevlisine ters ters baktı.” (Savaş, 2016: 363)

Öte yandan Fuat Çınaraltı, dilin canlı bir varlık olduğunun ve zamanla değişime uğrayacağına bilincindedir. Fakat dildeki bu değişim, Türkçenin temel yapısını bozmayacak şekilde millet tarafından zamanla gerçekleştirilmelidir. Çünkü “dilleri dil yapanlar, birtakım alaylı hattâ âlim dilciler değil, milletlerdir; milletlerin, dile bir güzellik ve bir güzel ses vermek için yaratılmış, kadın, erkek, adsız evlâdlarıdır” (Banarlı, 1975: 36). Metin Savaş, kahramanının bu farkındalığını 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan büyük deprem esnasındaki bir zaman

kınılmasıyla 105 yıl öncesine, 10 Temmuz 1894 tarihine yaptırdığı yolculukla verir. Esasında bu yolculuk, II. Abdülhamid dönemine dair bir roman yazmayı planlayan Fuat Çınaraltı'nın zihninde gerçekleşen bir kurgudan ibarettir. Çünkü alt hikâyede 1894 yılına hayalen bir seyahat gerçekleştiren Fuat, çerçeve anlamda 1999 depreminde enkaz altından çıkarılmış ve üç gün boyunca baygın bir şekilde hastanede yatmaktadır. 1894 yılında geçen alt hikâyede de enkaz altında kalan Fuat'ı buradan kurtaran kişi ortaoyunu tiplerinden biri olan Tuzsuz Deli Bekir'dir. Bu masalımsı kahraman vasıtasıyla Psikolog Hayrünnisâ'nın dedesi Hisarlı Aydın Bey ve ailesiyle tanışır. Buradaki diyaloglar sırasında Fuat'ın kullandığı kelimeler, muhatabı Aydın Bey'in dikkatini çeker. Çünkü Aydın Bey ve diğerleri, yaşadıkları zaman diliminin hâkim olan Osmanlı Türkçesini kullanırken Fuat günümüzün kelimelerini kullanmaktadır. Aydın Bey ile Fuat'ın iletişimine engel olmamakla birlikte dilde zamanla görülen değişimin normalliğini vurgulayan bu bölüm romanda şöyle verilmektedir:

"- Tanımlamak diyorsunuz... sözkonusu diyorsunuz.. umarım mı buyurmuştunuz? Bunlar bize uzak kelimeler. Lâkin bütünüyle yabancı değil. Ecnebi olmadığınız muhakkak.

- Deprem esnâsında.. biz zelzeleye deprem diyoruz.. garip bir hâdis vuku buldu. Sanırım mihâniki zamanın işleyişinde bir sıçrama.

- Lâkin bizim.. dep.. dep.. resyon.. ne buyurmuştunuz?

- Deprem! Depreşmek fiilinden türetilmiştir. Bizde böyle kelimeler sürüsüne bereket. Gerçekten de dilimiz bereketli ve hareketli bir lisan. Sizin münevverleriniz Türkçedeki imkânların yeterince bilincinde değiller. Yine de, sizin neslinizin attığı temeller üzerinde fasih bir edebî Türkçe yaratmayı başardık diyebilirim." (Savaş, 2016: 205)

Metin Savaş'ın romanda 1894'te geçen olaylardan bahsederken Osmanlı Türkçesinden kelimelere daha fazla yer vermesi ve anlatıcının dilini ağırlaştırması, okurda Fuat Çınaraltı'nın gerçekten geçmişe gittiği hissini kuvvetlendirmiştir (www.dunyabizim.com [Erişim: 12.04.2019]). Ayrıca birçok kelimenin ortaklığına karşın Fuat'ın kullandığı bazı kelimelerin Aydın Bey tarafından anlaşılması kurgusuyla, bir dilde devamlılığın yanı sıra küçük değişimler görülmesinin normalliğini ortaya koymuş olur. Böylece bu kullanımla bir anlamda, okurun zihninde oluşabilecek "O günden bu tarafa dil hiç mi değişmedi?" sorusuna da cevap vererek metnin inandırıcılığını arttırmıştır.

Yabancı Kelimeler Karşısında Türkçenin Muhafazası

Metin Savaş, yüzyıllık süre zarfında dile yeni kelimeler eklenmesini doğal karşılayan bu anlatımın yanında Türk diline yeni giren yabancı kelimelere karşı temkinlidir. Romanda, Türk dilini hızlıca kuşatmaya başlamış bu kelimelere karşı ivedilikle Türkçe karşılıklar bulunması gerektiğini defalarca dile getirir. Yazarın bu konuda da sözünü emanet ettiği kişi yine Fuat Çınaraltı'dır. Genellikle bilinç akışı yöntemiyle Fuat'ın zihninden geçen birbiriyle bağlantısız düşünceler şeklinde verilen bu bölümlerde söz dönüp dolaşıp Türkçeye gelir. Mesela yeğeni Tolga'yla birlikte akşam yemeği için Hisarlı ailesine misafir olan Fuat, etrafında gördüğü kişiler ve eşyaların etkisiyle düşünce dünyasında daldan dala atlarken Samanyolu galaksisine en yakın gökada olan Andromeda'yı hatırlar. Bu gökada ya ivedilikle Türkçe bir isim bulunması gerektiğini belirten Fuat, kendince "Komşuyolu" ismini bulur (Savaş, 2016: 86). Fuat benzer bir durumu, Hayrünnisâ Hanım'ın unvanı karşısında da yaşar. Hayrünnisâ Hanım'a mesleği icabı verilen "psikiyatir, psikolog, psikiyatrist ve psikanalizci" gibi unvanların Türkçesini sorgular. Kendince bu yabancı kelimelerin yerine "tin-otacısı, tin-bilimci, tin-çözümlemeci" gibi isimlerin kullanılması gerektiğini düşünür (Savaş, 2016: 367). Romanda Fuat Çınaraltı'nın yabancı kelimelere Türkçe karşılık önerdiği yerlerden biri de 1894'te İbiş'le birlikte yaptığı fayton seyahatinin anlatıldığı fantastik kısımdır. Mizahi anlatımın hâkim olduğu bu sahnede Fuat ve İbiş, iki beygirli bir arabaya binerler. İbiş, faytoncunun yanına; Fuat ise "kendine gösterilen birinci sınıf mevkiye" oturur. Bu gezi 1894 yılında gerçekleşmesine rağmen İbiş, hem günümüzün terimleriyle arabacıya seslenir hem de Fuat'tan bu terimlerin Türkçe karşılığını sorar:

"- Arabacı gazla! Kontağı çevir! Debriyajı okşa! -Fuat'a döndü- Bunun Türkçesi yok mudur beyim?

- Olmaz olur mu? Kavrama pedalı. Hayır, kavrama ayaklığı.

İbiş kendisine bön bön bakmakta olan arabacının ensesine bir şaplak indirdi;

- Bu faytonun torpido gözü nerede efendi?

- Buyur?

- Hadi hadi, ikile! Yavaş sür de radara yakalanmayalım. -Fuat'a tekrar döndü- Ya bunun Türkçesi nedir beyim?

- Bilemeyeceğim.

- Çağınıza döndüğünüzde Türk Dil Cemiyetine benden selâm söyleyiniz. Deyiniz ki, radarın karşılığı olarak yankıceker terkibi, sayın bay Çorbada-tuzumuzbulunsun tarafından ısrarla teklif edilmiştir. -Yine arabacıya şap-lak indirdi- Bu arabanın motoru kaç silindir?" (Savaş, 2016: 241)

Fuat, Batı'dan dilimize gelen bu kelimelerin yanı sıra zamanında dilimize girmiş Doğu kökenli bazı kelimelere de öz Türkçe karşılık bulmaya çalışır. Örneğin Kadıköy'de gezinirken rastgele girdiği bir sokakta karşısına çıkan büyük bir sahafı görünce, kendi kendine "Sahafın öz Türkçesi nedir?" diye sorduktan sonra "Köhne-bitikçi!" diye bir isim uydurur (Savaş, 2016: 61). Yine Psikolog Hayrūnnisâ Hanım'ın muayenehanesine gittiğinde, telaffuzu zor olan "muayenehane" sözcüğüne ivedikle öz Türkçe karşılık bulunması gerektiğini düşünür (Savaş, 2016: 41). Benzer şekilde telaffuzu güç olan "behemehâl" sözcüğüne Türkçede ihtiyaç olup olmadığını sorgular. Fakat hemen sonrasında söyleyişteki güçlüğe rağmen bu kelimenin Tanpınar'ın diline yakıştığına hükmeder (Savaş, 2016: 65). Bir başka yerde, alışveriş merkezindeki bir kafeteryada Hayrūnnisâ Hanım'a pasta ısmarlarken birden para sözcüğüne takılır. Para manasında kullanılan diğer kelimeleri sıraladıktan sonra aynı anlamda yeni bir kelime daha türetmeye çalışır:

"Türk banknotundan kaç zero atılacak? Akçe, dinar, dirhem, mangır, papel, para, pul. Akçe dışında hepsi ödünçleme. Mangırsa Moğolca. Paraya bir Türkçe karşılık daha bulmalı. İhtiyaçsal gereksinim yok ama, maksat çeşit olsun. Buldum: Harcak! Keza sipali denen baş belâsı bozuk para gibi harcanmak içindir" (Savaş, 2016: 364).

Türkçenin İfade Zenginliği

Fuat Çınaraltı, bilinçaltında Türkçeyle meşgul olup yabancı gördüğü kelimelere Türkçe karşılıklar bulmaya çalışsa da tasfiyeci bir zihniyete sahip değildir. O, lise yıllarındayken takip edip etkilendiği "Yaşayan Türkçe" anlayışını savunmaktadır. Bu yönüyle de Doğu veya Batı kökenli olup halkın diline yerleşmiş kelimeleri kullanmaktan kaçınmaz. Bir konuşma sırasında Hayrūnnisâ Hanım'ın peş peşe kullandığı "yanıt" ve "vahim" kelimelerine takılan Fuat, -her ne kadar "yanıt" ve "olasılık" gibi sözcüklerden hazzetmese de- (Savaş, 2016: 79/326) bu durumu, eski ve yeninin birleşmesi olarak görür. Selçuklu ve Osmanlıyı benimsediği kadar Cumhuriyeti de özümsemiğini belirtir ve "Bize düşen mevcudu

korumak, geliştirmek, pekiştirmek ve ıslah etmektir.” (Savaş, 2016: 46) der. Böylece Fuat Çınaraltı, daha doğrusu Metin Savaş, Ziya Gökalp’in “Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime türkçedir, halk için munis olan ve sun’î olmayan her kelime millîdir. Bir milletin dili, kendisinin cansız köklerinden değil, canlı tasarruflarından kurulan, canlı bir uzviyettir.” (1970: 139) tespitini anımsatan bu cümleyle, hem dil konusundaki fikrini ortaya koyar hem de Cumhuriyet’in ilanından beri süregelen dil tartışmalarına gönderme yapar. Zira Cumhuriyet’in ilk yıllarında yeni bir toplum düzeni oluşturma gayesiyle başlatılan Türk Dil Reformu, Atatürk’ün ölümünden sonra “dil devrimi” adını almış ve bir noktadan sonra dil konusunda “ırkçılığa” varan bir tutumla “tasfiyecilik” boyutuna ulaşmıştır (Özdemir&Dağtaş, 2014: 46). Gökhan Yavuz Demir’in ifadesiyle, “1930’lu yıllarda, doğru veya yanlış, kendi içinde tutarlı ve hedefini bilen, 1960’lardan sonraysa fanatik, hedefini unutmış ve gayretkeş bir Türkçe tahkiyesi” (2007: XLIV-XLV) görölmüştür. Bilimsel yöntemlerden uzaklaşan dil tartışmaları bir müddet sonra tamamen ideolojik bir boyut kazanmış, “1960’lardan itibaren yapay bir biçimde oluşturulan ‘ilerici/gerici’ eksenindeki savunmacılarla ‘yandaş/karşıt’ ayrımı ortaya çıkmış, haklı ve haksız birbirine karşıdır” (Özcan Gönülal, 2012: 254). Günlük politikaların etkisinde kalan dilde sadeleşme tartışmaları, özellikle 1970’li yıllara gelindiğinde Türk diline kârdan çok zarar veren bir süreç hâlini almıştır. Çünkü öz Türkçeciler, bir taraftan Türk’e Türklüğünü unutturup onu ulusal duyarlılığa yabancılaştırdığı iddiasıyla suçladıkları Arapça ve Farsça kelimeleri dilden atarken diğer taraftan da son yıllarda Batı dillerinden gelen kelimelere karşı Türkçe karşılıklar uydurmaya çalışmışlardır. Nitekim Nihad Sâmi Banarlı’nın ifadesiyle;

“İkinci Dünya Harbi yıllarındadır ki Türk dili, şimdi haydi aydınlanmış bulunan birtakım yıkıcı sebeplerle baltalanmaya başlamış ve Atatürk’ün Dil İnkılâbı soysuzlaştırılarak yurdumuzda vahim bir dil hastalığı yaratılmıştır. Türkçe, uydurmacılar elinde çocuk oyuncağından beter hallere düşürölmüş, hiçbir ciddî sebep yokken, Türk halkının malı olan nice güzel kelime baltalanarak dilimiz bilhassa yeni yetişenler için zevksiz, kifâyetsiz, çirkin hallere düşürölmüştür.” (Banarlı, 1975: 58)

Bu yüzden dilde devrim hareketine karşı çıkan bazı aydınlar, “Yaşayan Türkçe”yi savunan yazılar kaleme almışlardır. Bu yazıların özünde ise bir milletin diline müdahale ile devrim yapılamayacağını ve dilin doğal gelişimine bırakılarak evrim geçirmesi gerektiğini dile getirmişlerdir (Özcan Gönülal, 2012: 141).

Ayrıca halkın diline yerleşmiş bu yabancı kökenli kelimelerin aslında Türkler tarafından kendi zevk ve sanat anlayışlarına göre işlenerek Türk ve Türkçe yapıldığını vurgulamışlardır (Banarlı, 1975: 87). Dili millileştirmek amacıyla, farklı dillerden alınmış fakat zamanla umuma mâl olmuş yaşayan bir kelimenin atılıp yerine bolca yeni kelime uydurmanın ise hem dili anarşiye sürükleyeceğini hem dilin yerleşmiş gramer kaidelerini alt üst edeceğini hem de dili fakirleştireceğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü bir kelimenin eskiliği nispetinde zengin ve geniş bir manaya sahip olduğunu ve dolayısıyla bir kelimenin atılmasıyla gerçekte dilden "geniş ve köklü bir kelime ailesinin" çıkartılmış olduğunu belirtmişlerdir (Hacıminoğlu, 1977: 167). Diğer bir ifadeyle Türkçeleşmiş bu kelimeleri, Türkçenin ifade zenginliğinin bir parçası olarak görmüşler ve bunların dilden zorla çıkarılmaya çalışılmasını doğru bulmamışlardır. "Yaşayan Türkçe" taraftarı olan Metin Savaş da aynı görüştedir. Yabancı dillerden alınmış fakat Türkçenin söz varlığı içinde derinlemesine yer etmiş kelimelerin artık ödünç olmadıklarını savunur (www.kirmizilar.com [Erişim:10.02.2019]). Bu nedenle de romanda, Türkçeye yerleşmiş aynı veya yakın anlamdaki kelimeleri kökenlerine bakmaksızın bir arada kullanır ve bunu Türkçenin zenginliği olarak kabul eder. Yazarın bu düşüncesinin romana yansıdığı bölümlerden biri, yine Fuat aracılığıyla ve bilinç akışı yöntemiyle verilmektedir. Hayrünnisâ'yla lise arkadaşı olduklarını çok geç fark eden Fuat kendi kendine kızmaktadır. Çünkü Hayrünnisâ onu tanımış, fakat belli etmemiştir. Fuat ise kendi gençliğinden, lise yıllarından bahsedip durmuştur. Hayrünnisâ'nın bu tavrı karşısında budala konumuna düştüğünü düşünen Fuat, hissettiği duruma yayan kelimeleri iç âleminde peş peşe şöyle sıralar:

"Akılsız Fuat! Ablak, ahmak, alık, aptal, avanak, bâkure, beyinsiz, budala, bön, çatlak, deli, divâne, ebleh, enayi, enbesil, hödük, kakavan, kaşalot, keriz, mankafa, manyak, mecnun, meczup, odunkafa, salak, sangı, sarsak, sazan, sersem, soytarı, susak, şapşal, zırtapoz! Türkçenin ifâde zenginliği. Üstelik tenzilât yaptım. Âvâre, derbeder ve zırdeli! Daha neler var. Tarama sözlüğüne bakmalı. Sonra derleme sözlüğüne. Redhouse, nâmıdiğer Kırmızı Ev" (Savaş, 2016: 87).

Fuat'ın, "Türkçenin ifâde zenginliği." olarak yorumladığı bu kelimeler etimolojik açıdan incelendiğinde; "ablak, alık, beyinsiz, bön, çatlak, deli, hödük, kakavan, mankafa, odunkafa (kafâ: Arapça), salak, sangı, sazan, susak, şapşal, zırtapoz"un Türkçe; "akılsız, ahmak, aptal (abdâl), bâkure, budala (budalâ), ebleh, enayi, mecnun (mecnûn), meczup (mezcûb), soytarı (sa'terî) "nin Arapça;

"divâne, keriz (kârîz), sersem (sersâm), avare (âvâre), derbeder" in Farsça; "enbésil (imbécile), kaşalot (cachalot), manyak (maniaque)" in Fransızca; "avanak" in ise Ermenice kökenli olduğu görülmektedir (Türkçe Sözlük 2011; Devellioğlu 1997; Gülensoy 2007; Nişanyan Sözlük). Ayrıca Fuat aynı paragrafta kendine kızmak için sıraladığı bu kelimelerin yanı sıra "tenzilât" ve "nâmıdiğer" kelimelerini de kullanmaktadır. Bu durumda, Fuat'ın kelime tercihinde etimolojik boyutu önemsemediği ve halk tarafından benimsenen ifade kalıplarını kabullendiği anlaşılmaktadır. Oysa daha önce de belirtildiği üzere Fuat; aslında halkın diline yerleşmiş "sahaf, para, debriyaj ve radar" gibi kelimelere Türkçe karşılık bulmuş veya bulmaya çalışmaktadır. Fuat Çınaraltı'nın dil konusunda yaşadığı bu ikilem, yazarın ideolojik dil tartışmaları neticesinde Türk insanında oluşan kafa karışıklığına dikkat çekmek ve uydurmacı dil anlayışına tepki göstermek için kurguladığı ironik bir anlatım olarak yorumlanabilir. Öyle ki, eserin geneline serpiştirilen bu ironik yaklaşım, "Bakkaldan bir sigara, çakkaldan birkaç çukolata ve gofret aldı. İşte böyle: marketin Türkçesi çakkal olmalı" (Savaş, 2016: 61) örneğinde olduğu gibi bazen çok daha belirgin şekilde ortaya konmaktadır.

Postmodern anlayışa uygun olarak metinde anlamdan ziyade dili önemseyen (Emre, 2006: 103) Metin Savaş, eserinde dil denemeleri yapar, gramer kurallarıyla oynar ve eski-yeni birçok kelimeye yer verir. Mesela İngilizce "hostess" den gelen "hostes" kelimesini "hostes 'hoş-dest' tâbirinden bozmadır ki, 'elcağızı lâtif hatun' demektir." açıklamasıyla mizahlaştırır. "Filo" kelimesini, "uçar" diye adlandırdığı uçakların fil kadar güçlü olmaları ve sürü hâlinde uçmalarıyla bağdaştırır (Savaş, 2016: 213). Bu tarz kelime oyunlarının yanı sıra bazen "kadir" ve "kâdir" örneğinde olduğu gibi ses farklılığının anlam üzerindeki etkisine değinir (Savaş, 2016: 41). Bazen de "Zell, zellât, zelle, zelzâl, zilzâl, zülzâl..." gibi sözcüklerin anlam ve ses yapısını kullanır (Savaş, 2016: 161). Metin Savaş, "kelime sihirbazlığı" (Görücüler, 2018: 385) ifadesiyle yorumladığı bu durumu ise roman metninin kendisine sunduğu sınırsız bir imkân olarak görür.

Bu ironik ve mizahî anlatılara bakarak Metin Savaş'ın Türkçede oluşturulan veya yabancı dillerden alınan bütün yeni kelimelere karşı olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira yazar, romanın bir yerinde Türkçe "kaygı" ismi yerine Fransızca kökenli "anksiyete" (Savaş, 2016: 46) sözcüğünü kullanırken başka bir yerde Fransızcadan gelen "üniversite" kelimesi yerine Türkçe kelimelerin birle-

şiminden elde edilen "evrenkent"¹ (Savaş, 2016: 98) tercih eder. Benzer şekilde "bravo, halisinasyon, prospektüs, vizite, şampiyon, protesto" gibi Batı dillerinden Türk diline dâhil olmuş birçok kelimeyi kullanır.

Duyarsız Bir Gençlik ve Türkçenin Geleceği

Metin Savaş için asıl mesele, yeni kelimelerin kullanılmasından ziyade eski kelimelerin gençler tarafından bilinmemesidir. Çünkü o, büsbütün unutulmuş, ölü kelimelerin bile toplum hayatında iz bıraktığına ve insanların hatıralarında yer edindiğine inanır (Görücüler, 2018: 416). Bu sebeple de gençliğin Türkçe bilincine sahip olmasını ve geçmişle köprü hükmündeki kelimeleri öğrenmesini ister. Günümüzde Türklerin Batı'yla bir "psikolojik harp" içerisinde olduğuna fakat toplumun bunun farkında olmadığına inanır. Bu mücadelede özellikle gençlerin aldanmışları oynadığını ve yenik düşmek üzere olduklarını belirtir (Savaş, 2016: 103). Bu düşüncesini ise romanda Fuat'ın yeğeni Tolga, Hayrünnisâ'nın kardeşi Işık ve Profesör Muhittin Yörükgil'in kızı Feride üzerinden örnekendirir. Yazar, bu gençlerin üçünü de Batı kültürünün bilinçsiz takipçileri olarak tanıtmakla birlikte, Türkçe hususunda daha çok Tolga'yı ön plana çıkarır.

Fuat'ın yanında kalan Tolga, Ziraat Bankası'nın bir şubesinde muhasebeci olarak çalışmaktadır. Bulaşık yıkarken "Nevyork Nevyork" şarkısı dinleyen, "üniversiteden mezun olduğu gün burnundaki halkayı söktürmüş, top sakal bırakmış, etkileyici bir görünüm kazanmış" (Savaş, 2016: 71) yakışıklı ve rahat bir gençtir. Fuat'ın Türkçe takıntısına karşı Tolga umursamaz bir tavır içindedir. Özellikle eski kelimelerin anlamlarını bilmemektedir. Dayısı Fuat'ın kendine hitaben kurduğu; "Vakâyı hayriyenin etkisi sana sirâyet etmiş olmalı." cümlesine "Yapma be abisi. Hayriye kim oluyor? Sirâyet ne demek? Türkçe konuş." (Savaş, 2016: 69) şeklinde karşılık verir. Burada "Hayriye" ve "sirâyet" kelimelerini Türkçe bulmazken konuşmanın devamında; "Fenâ mı, bayan Hayrünnisâ'dan ömür boyu bedava telkin alırsın. Bak, telkin dedim. Türkçem iyidir ha!" (Savaş, 2016: 71) diyerek "telkin" kelimesini Türkçe kabul eder. Başka bir konuşma sırasında da "alçak gönüllü" ifadesi yerine "tevâzu"yu kullanır. Fakat bunun da ekine dikkat etmez ve Fuat; "Evlâdım, tevâzuya değil tevazua!" (Savaş, 2016: 89) diyerek onu düzeltir.

1 Nişanyan Sözlüğü'ne göre "evrenkent"; İngilizce "university" sözcüğünün ses benzerliğinden ötürü universe «evren» ve city «kent» şeklinde analiz edilebileceği yanlışından türetilen ve Dr. Oktay Sinanoğlu tarafından popülerleştirilen bir sözcüktür. www.nisanyansozluk.com [Erişim: 10.02.2019]

Metin Savaş, gençlerin dil konusunda duyarsız ve bilinçsiz oluşlarının mesuliyetini bütün topluma mâl eder. Yazara göre; sokaklarda, alışveriş merkezlerinde, televizyon ekranlarında veya sanal âlemde Batı kültürünü, Batı dillerini yaşatan herkes, gençliğin içinde bulunduğu bu durumdan sorumludur. Büyük mağaza girişlerinde Noel Babalardan hediyeler alan, İngilizce "cıngıl beng" şarkılarıyla büyüyen, kendi dinini ve kültürünü öğrenmeyip Hristiyan gelenekleriyle yetişen bir neslin doğal olarak Türk kültürüne ve Türkçeye yabancılaşacağını vurgular (Savaş, 2016: 373). Hatta Batı hayranlığının Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılmış olduğunu ve resmî kurumların dahi bu yanlıştta rol aldığını, Fuat'ın gazetecilik icabı küçük bir beldeye yaptığı bir meslekî ziyaret kurgusuyla şöyle dile getirir:

"Ücrâ kasabanın tek caddesinde derme çatma bir tak kuruluydu. Takın üzerinde bir uranlık asılıydı: 'Geleneksel Birinci Tülükabak Festivali'. Fuat'ın zihni karışmıştı... Soru-bir: 'Geleneksel ise, nasıl oluyor da birinci festival oluyor?' Soru-iki: 'Birinci festival ise, nasıl oluyor da geleneksel oluyor?' Soru-üç: 'Festival sözcüğü Türkçe mi?' Soru-dört: 'Şenlik sözcüğünün köküne kıran mı girdi? Soru-beş: 'Missss Tülükabak ne demek?' Soru-altı: 'Görünürde abdesthane, ayakyolu, helâ, kademhane, kenef, memişhane, tuvalet ve yüznumara bulamadım, takın dibine çöğdürmek serbest mi? Fuat, sonuncusu hârîç, bu soruları kasabanın bir yetkilisine, gazeteci kimliğiyle yönelttiğinde, şöyle bir aydınlatıcı yanıt almıştı: 'Efendim, biz ileri görüşlü olduğumuz için, festivalimize geleneksel pâyesini uygun bulduk. Zira efendim, biz bir gelenek başlatıyoruz. Şenlik sözcüğü yerine festival sözcüğünü tercih etmemize gelince, kasaba halkı olarak AB'ye girmeye hazırız, o bakımdan şey ettik" (Savaş, 2016: 374).

"Bütün kurgusal yalanlar gerçeğin gölgesidir." (Savaş, 2016: 353) diyen Metin Savaş bu bağlamda romanının birçok yerinde gerçek hayatta tanık olduğu ama tasvip etmediği bu tarz kültürel yozlaşmalara dikkat çeker. Günlük siyasî hesaplar veya kişisel menfaatler uğruna yabancı kültürlerin taklit edilmesini, kelimelerin değiştirilmesini ve kavramların içinin boşaltılmasını doğru bulmaz. Çünkü her dilin bir hafızası olduğuna inanır. Bilerek veya farkında olmaksızın bu hafızayı bozmaya yeltenmenin muayyen bir dille konuşan toplumun hafızasını bulandırmak olduğunu söyler. Milletın hafızasıyla oynamanın da kültürel kodları baltalamak anlamına geldiğini belirtir (www.kirmizilar.com[Erişim:10.02.2019]). Toplum hafızasını diri tutmanın çözümünü ise gençliğe eski alfabelerin ve eski

kelimelerin öğretilmesinde görür. Bunun için sadece Osmanlı Türkçesinin değil Orhun alfabesinin bile milli eğitim müfredatına sokulması gerektiğini vurgular (Savaş, 2016: 44). Gerçi bu tespitler ve çözüm önerileri romanda Fuat'ın söylem ve hayallerinde kalır. Yani Fuat, Türkçe konusundaki bu görüşleriyle ilgili çevresindekileri uyarmaktan ve kendi kendine yorum yapmaktan öte bir iş yapmaz. Fakat Metin Savaş, bu konuya romanın değişik bölümlerinde ve farklı yönleriyle değinerek okurları için Türkçenin dünü, bugünü ve yarını üzerine düşünme ortamı oluşturmuştur.

Sonuç

Günümüzün etkin edebî türlerinden biri olan roman, ortaya çıktığı andan bugüne kadar sadece kişi veya kişilerin hayatlarını anlatan hikâyelerden ibaret kalmamış, döneminin sosyal meselelerini de ele alan ve irdeleyen bir forma kavuşmuştur. Çünkü roman türü, diğer birçok türdeki teknik ve yöntemleri bünyesinde toplayabilen kendine özgü yapısal bir niteliğe sahiptir. Ayrıca bir roman ne kadar sanatsal ve estetik kaygıyla kaleme alınırsa alınsın, bir kahramanın tanımlanmasında diğer insanlardan da bahsedilmek zorunda olduğu için özünde bir mesaj ve sosyallik taşımaktadır. Dolayısıyla yazarlar roman vasıtasıyla hem birey ve toplumu değişik açılardan yansıtmaya hem de okurlarına kendi fikirlerini aktarma fırsatı yakalamışlardır.

Türk edebiyatının roman türüyle tanıştığı XIX. yüzyıldan bugüne kadar birçok yazar, bu türün günlük hayatı yansıtmaya ve yönlendirme özelliğinden istifade etmiştir. Metin Savaş da bu anlatı yöntemini kullanarak tespit, tenkit ve tekliflerini iletmeyi tercih eden yazarlardan biridir. Romanı birey ve toplumun çok yönlü eleştirisi olarak görmüş ve kaleme aldığı romanlarda güncel birçok meseleye yer vermiştir. Yazarın 2005 yılında yayımladığı Zemheri Kuyusu adlı eserinde öne çıkan konularından biri ise "Yaşayan Türkçe" meselesi olmuştur.

Postmodern yöntemle yazdığı bu romanında Savaş, kendi düşüncelerini daha çok romanın esas kahramanı Fuat Çınaraltı aracılığıyla dile getirir. Fuat'ı ise nevrotik kişiliği dolayısıyla psikoloğa giden ve Türkçe konusunda takıntılı biri olarak tanıtır. Çoğu kişinin kelimelerin anlamlarını bile doğru dürüst bilmemesine karşın onun, kelimeleri sözlükteki yerleriyle ve tanımlarıyla ezbere bildiğini defalarca dile getirir. Bunun yanında Fuat'ın yabancı kelimelere karşı hassasiyetine dikkat çeker. Oysa normal kişiler olarak tanıttığı diğer kahramanların çoğu-

nu, bu konuda oldukça umursamaz tavırlar içinde verir. Böylece Metin Savaş, Türkçenin geleceği üzerine kaygılanma görevini nevrotik bir kişiye yükleyerek dönem insanını ironik bir anlatımla eleştirmiş olur.

Metin Savaş, zamanında Türkçeye girmiş ve halkın diline yerleşmiş bütün kelimeleri, kökenlerine bakmaksızın Türkçe kabul etmekte ve bu durumu Türkçenin zenginliği olarak görmektedir. Bunu gerek romanda kullandığı kelimelerden gerekse Fuat Çınaraltı'nın ifadelerinden anlamak mümkündür. Çünkü Fuat, her ne kadar yabancı kelimelere Türkçe karşılık bulmaya çalışsa da tasfiyeci bir anlayışta değildir. Dilin canlı bir varlık olduğunun ve zamanla değişime uğrayacağına bilincindedir. Fakat dildeki bu değişimin, Türkçenin temel yapısını bozmayacak şekilde millet tarafından zamanla gerçekleştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Dolayısıyla Fuat'ın romanda Türkçe yeni kelimeler bulmaya çalışması iki açıdan yorumlanabilir: Birincisi, dili ideolojik tartışmalara alet ederek öz Türkçeci yaklaşımla Türkçeden birçok kelimeyi tasfiye etmeye çalışan uydurmacı dil anlayışına gösterilen bir tepki olarak görülebilir. İkincisi, henüz halkın diline tam yerleşmemiş fakat zihinleri kuşatmaya başlamış yabancı kelimelere karşı tedbir alınması gerektiği yönünde bir uyarı olarak okunabilir. Netice itibarıyla romanın genelinde Metin Savaş'ın, Türkçe konusunda aşırı uç noktalara gitmeden ve dilin doğal yapısını bozmadan çözümler üretmek gerektiği noktasında okurlarını bilinçlendirmeye çalıştığı söylenebilir.

Kaynakça

Ahmet Mithat Efendi (2014). *Ahbar-ı Âsâra Tamim-i Enzar-Roman Tarihine Genel Bir Bakış*. İstanbul: Dergâh.

Banarlı, Nihad Sâmi (1975). *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı.

Çetişli, İsmail (2007). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İsmail Çetişli vd. (haz.). Ankara: Akçağ.

Çıkla, Selçuk (2004). *Roman ve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı*. Ankara: Akçağ.

Demir, Gökhan Yavuz (2007). "Türkçenin Pirus Zaferi". *Trajik Başarı Türk Dil Reformu* (Geoffrey Lewis). Mehmet Fatih Uslu (çev.). İstanbul: Paradigma. s. XXXIII-XLVIII.

Devellioğlu, Ferit (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.

Ecevit, Yıldız (2012). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim.

Emre, İsmet (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı.

Enginün, İnci (2004). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh.

Evcı, Görkem. "Zemheri Kuyusu'nda Kim Yok Ki?". <https://www.dunyabizim.com/kitap/zemheri-kuyusu-nda-kim-yok-ki-h5505.html> (Erişim tarihi: 12.04.2019).

Gökalp, Ziya (1970). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Görücüler, Harun (2018). *Metin Savaş ve Romancılığı*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Gümüş, Hüseyin (1989). *Roman Dünyası ve İncelemesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Gündüz, Osman (1997). *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema I*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Hacieminoğlu, Necmettin (1977). *Türkçenin Karanlık Günleri*. İstanbul: İrfan.

Horney, Karen (1980). *Çağımızın Tedirgin İnsanı*. Ayda Yörükân (çev.). İstanbul: Tur.

Hüküm, Muhammed (2017). *Şair-Sosyolog Kemal Tahir*. İstanbul: İthaki.

Kundera, Milan (2009). *Roman Sanatı*. Aysel Bora (çev.). İstanbul: Can.

Mardin, Şerif (2013). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim.

Meriç, Cemil (2008). *Kırk Ambar*. Cilt 1. İstanbul: İletişim.

Nişanyan Sözlük, <https://www.nisanyansozluk.com/> [Erişim tarihi: 15.03.2019]

Özcan Gönülal, Yasemin (2012). Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarını Türk Dili Eğitime Yansımaları (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme). Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Özdemir, Mehmet ve Abdullah Dağtaş (2014). "Dilde Sadeleşme Tartışmaları: 1970 Yılı 'Türk Dili' Dergisinde Arapça, Farsça ve Batı Dillerinden Gelen Kelimelere Karşı Takınılan Tavrı". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/26: 27-51.

Parla, Jale (2012). *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim.

Savaş, Metin (2015). "Roman Sanatı Nedir ve Niçin Roman Okunmalıdır?". *Türk Yurdu*, 334: 48-53.

Savaş, Metin (2016). *Zemheri Kuyusu*. İstanbul: Ötüken.

Savaş, Metin. "Türkçemizin Hafızası". <http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/kultur-sanat-yazilari/1605-turkcemizin-hafizasi> (Erişim Tarihi: 10.02.2019).

Sazyek, Hakan (2002). "Türk Romanında Postmodernist Yöntemler ve Yönelimler". *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, 6/65-66-67: 493-509.

Tekin, Mehmet (2003). *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları)*. İstanbul: Ötüken.

Türkçe Sözlük (2011). Şükrü Halûk Akalın vd. (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yener, Ali Galip (2012). "Türk Romanında Postmodernist Eğilimin Sosyopolitiği Üzerine -Oğuz Atay'dan Hasan Ali Toptaş'a-". *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. Köksal Alver (ed.). Ankara: Hece.

Yılmaz, Durali (1997). *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*. Ankara: Akçağ.

